

УДК 37.091.12:37.043.2-056.2/3

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-5\(224\)-92-97](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-5(224)-92-97)

ГУЗ КОСТЯНТИН ЖОРЖОВИЧ,

доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Полтава, Україна

Kostiantyn Huz,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor at the Department of Social Pedagogy, Taras Shevchenko Luhansk National University, Poltava, Ukraine

E-mail: konstantin.guz@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4332-1416>

ОЛІЙНИК ІРИНА МИКОЛАЇВНА,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри педагогічної майстерності та інклюзивної освіти, Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського, м. Полтава, Україна

Iryna Oliinyk,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Pedagogical Skills and Inclusive Education, M.V. Ostrohradskyi Poltava Academy of Continuous Education, Poltava, Ukraine

E-mail: ditvora@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2315-2456>

ЯЦЕНЮК ЛАРИСА ІВАНІВНА,

старша викладачка кафедри психології та інклюзивної освіти, Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Рівне, Україна

Larissa Yatseniuk,

Senior Lecturer at the Department of Pedagogy, Psychology and Correctional Education, Rivne Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Rivne, Ukraine

E-mail: l.yatseniuk@roippo.org.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9139-8880>

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

А Розглядаються теоретичні та практичні аспекти формування інклюзивної компетентності педагогів у контексті реалізації концепції Нової української школи.

Проаналізовано сутність поняття інклюзивної компетентності вчителя як важливого компоненту професійної компетентності. З'ясовано, що інклюзивна компетентність педагога – це комплекс знань, умінь, навичок і ціннісних установок, які дозволяють ефективно працювати в інклюзивному освітньому середовищі.

Обґрунтовано важливість підготовки педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі. Висвітлено виклики впровадження інклюзивної освіти в Україні, що потребують системного підходу до їх вирішення. Для подолання цих викликів запропоновано низку стратегій, які сприяють ефективному формуванню інклюзивної компетентності педагогів Нової української школи.

Ключові слова: інклюзивна компетентність; педагог; Нова українська школа; інклюзивна освіта; професійна підготовка; освітнє середовище

FORMATION OF INCLUSIVE COMPETENCE AMONG TEACHERS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

С This paper examines the theoretical and practical aspects of developing inclusive competence among teachers in the context of implementing the New Ukrainian School concept. The concept of inclusive competence is analyzed as a key component of teachers' overall professional competence. Inclusive competence is defined as a set of knowledge, skills, abilities, and values that enable educators to function effectively within an inclusive educational environment. The necessity of preparing teachers to work in inclusive settings is substantiated. The study highlights the main challenges associated with the implementation of inclusive education in Ukraine, emphasizing the need for a systematic approach to address them. To this end, a number of strategies are proposed to support the effective development of inclusive competence among teachers of the New Ukrainian School.

Keywords: inclusive competence; teacher; New Ukrainian School; inclusive education; professional training; educational environment

Постановка проблеми. Вхорження України до європейського освітнього простору та демократичні реформи спричинили зміну ставлення до проблем інклюзії та інклюзивної освіти українського суспільства. Сприяння реалізації прав на особистісний розвиток, рівний доступ до якісної освіти громадян з особливими освітніми потребами (ООП) стало одним із пріоритетних напрямів державної освітньої політики України з часу набуття незалежності [5].

В умовах війни кількість людей із вразливих груп населення в Україні стрімко зростає. Зокрема, люди з інвалідністю в нових реаліях потребують особливої уваги та інклюзивної гуманітарної допомоги, що враховуватиме їхні запити. Інклюзивна освіта – один із ключових напрямів реформи Нової української школи (НУШ), спрямованої на забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, включно з тими, хто має особливі освітні потреби.

У звіті «Вплив війни на освіту в Україні. ReliefWeb» проаналізовано вплив війни на освіту. Зокрема, зазначено, що 5,7 мільйона школярів постраждали, а психологічні травми та руйнування шкіл ускладнюють інклюзивне навчання [7].

Успішна реалізація інклюзії значною мірою залежить від рівня підготовки педагогів, зокрема їхньої інклюзивної компетентності, що актуалізує необхідність теоретичного обґрунтування формування інклюзивної компетентності педагогічних працівників Нової української школи як наукової проблеми.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Сучасний стан розвитку інклюзивної освіти в Україні постає предметом вивчення в працях вітчизняних і зарубіжних фахівців. У наукових дослідженнях А. Колупаєвої [3], Н. Софій [13], О. Таранченко [3], Н. Фіголь [16] виокремлено концептуальні аспекти інклюзивного навчання. Проблеми впровадження інклюзивного навчання в систему освіти України висвітлювали О. Бариш [1], В. Ночовка [6], Л. Крилошанська, В. Ундір [4], З. Удич [15]. Особливості формування інклюзивної компетентності педагога обґрунтовано в наукових працях І. Демченко [2], В. Товстогана, Т. Цегельник, А. Шевченка [14].

Наукові дослідження вітчизняних учених вказують на потребу в системній підготовці вчителів, інтеграції міжнародного досвіду та подоланні викликів, пов'язаних із війною та обмеженими ресурсами.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на широкий спектр аналізу проблеми на теоретичному та практичному рівнях, питання формування інклюзивної компетентності педагогів є складним, але й необхідним процесом для реалізації принципів НУШ і потребує наукового вивчення, узагальнення та систематизації.

Метою статті є аналіз процесу формування інклюзивної компетентності педагогів у контексті реформи НУШ, визначення ключових викликів і розроблення стратегій для вдосконалення цього процесу з урахуванням українських реалій і міжнародного досвіду.

Викладення основного матеріалу. Особою з особливими освітніми потребами є особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі для

забезпечення її права на освіту. І до цієї категорії відносяться не тільки діти з певними захворюваннями. Це також діти, які мають освітні труднощі та яким потрібна особлива педагогічна увага і допомога в інтеграції в освітньому процесі. А через воєнні дії на території нашої держави кількість таких учнів збільшилась у рази. Війна в Україні ускладнила освітній процес, спричинивши психологічні травми, руйнування шкіл і переміщення населення, що підвищує потребу в адаптивних підходах до навчання. І цей факт є новим викликом для закладів освіти. Закон закріплює права дітей з особливими освітніми потребами на навчання в інклюзивних класах, визначає обов'язки педагогів щодо створення інклюзивного середовища [10].

У Законі України «Про вищу освіту» інклюзивне навчання визначено як система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [9].

Отже, в нормативних документах на рівні держави чітко зафіксовано сутність інклюзивного навчання, фундаментальними параметрами якого названо «врахування багатоманітності» й «включення до освітнього процесу всіх учнів».

Жодна дитина не має відчувати себе іншою та виключеною з освітніх, культурних і соціальних процесів – це головне завдання інклюзії.

Успішність упровадження інклюзивної освіти залежить від низки факторів і, насамперед, від інклюзивної компетентності педагога. Тому постає потреба дослідити місце інклюзивної компетентності в системі професійної компетентності.

Професійну компетентність учителя науковці розглядають як сукупність його особистісних якостей, загальної культури та кваліфікаційних знань, умінь, методичної майстерності, гармонійна інтеграція яких у педагогічній діяльності дає оптимальний результат [8, с. 17]. Це базова характеристика діяльності фахівця, до складу якої входять змістовий (знання) і процесуальний (уміння) компоненти. Головними суттєвими ознаками компетентності є мобільність знань, гнучкість методів професійної діяльності та критичність мислення.

Професійна компетентність педагога – система теоретичних і практичних знань і вмінь, що виступає основою різних компетентностей педагога-професіонала, творчого прийняття ціннісної їх значущості у свій внутрішній світ; це результат творчої професійної діяльності та інтегрований показник особистісно-діяльнісної сутності педагога.

Інклюзивна компетентність педагога як один із важливих компонентів професійної компетентності є передумовою ефективної діяльності педагога НУШ, що забезпечує ефективне здійснення інклюзивної діяльності. Ця компетентність передбачає використання інструментів забезпечення інклюзивного навчання та створення сприятливих умов для кожного учня з урахуванням його потреб, здібностей і можливостей.

Узагальнивши різні погляди науковців, В. Товстоган, Т. Цегельник, А. Шевченко визначають поняття «інклюзивна компетентність педагога» як сукупність знань, умінь, навичок

та особистісних якостей, необхідних для ефективної роботи з учнями, які мають різноманітні освітні потреби, зокрема діти з особливими освітніми потребами. Це означає, що педагог володіє спеціальними методами навчання, вміє адаптувати освітній процес під індивідуальні можливості кожного учня, а також здатний створювати психологічно безпечне й підтримувальне середовище [14].

За структурою це складне інтегративне утворення, що охоплює різноманітні якості, властивості, знання, навички особистості й формується на базі системи інклюзивних знань, спеціальних інклюзивних умінь і навичок, професійних і особистісно-значущих якостей, а також прагнення до оволодіння здоров'язбережувальними й корекційно-розвивальними технологіями, що детермінують його готовність до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Відповідно до Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» інклюзивна компетентність включає такі складники:

1) Здатність створювати умови, що забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища. Це вміння педагога використовувати інструменти забезпечення інклюзивного навчання в освітньому процесі, застосовувати принципи і стратегії універсального дизайну у сфері освіти й розумного пристосування.

У межах цієї компетентності педагог має забезпечувати дотримання вимог щодо комунікації: спілкуватись із учасниками освітнього процесу про важливість та інструменти створення інклюзивного освітнього середовища; відповідальності і автономії: обирати й застосовувати інструменти для інклюзивного навчання, принципи й стратегії універсального дизайну й розумного пристосування для забезпечення доступності освітнього середовища.

2) Здатність до педагогічної підтримки осіб з ООП. Це вміння педагога забезпечувати педагогічну підтримку осіб із ООП, здійснювати необхідні адаптації й модифікації в освітньому процесі відповідно до потреб учнів.

3) Здатність забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного учня з урахуванням вікових та інших індивідуальних особливостей. Це вміння педагога організовувати навчання, виховання і розвиток учнів із урахуванням їхніх потреб, здібностей і навчальних можливостей за допомогою матеріалів, пристроїв та обладнання.

Учитель має надавати інформацію учасникам освітнього процесу про сприятливі умови навчання для кожного учня, залежно від його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів; відповідальності і автономії: проєктувати чи застосовувати самостійно створені матеріали, інші засоби навчання в освітньому середовищі з урахуванням індивідуальних потреб і здібностей кожного здобувача освіти, залучати їх та їхніх батьків до створення сприятливих умов в освітньому середовищі [11].

Інклюзивна компетентність є динамічною категорією, що потребує постійного розвитку через професійне навчання, самоосвіту та практичний досвід.

Учителі, які володіють інклюзивною компетентністю, здатні забезпечувати доступність освіти для всіх учнів, включаючи тих, хто має особливі освітні потреби; створювати безпечне та підтримувальне середовище, що сприяє соціалізації та розвитку кожного учня; ефективно співпрацювати з іншими фахівцями (психологами, логопедами, соціальними педагогами) та батьками; впроваджувати сучасні методики, які враховують різноманітність учнівського складу. Отже, інклюзивна компетентність є основою для реалізації принципів НУШ, як-от: дитиноцентризм, індивідуалізація та створення комфортного освітнього простору. Ця компетентність не лише допомагає працювати з дітьми з ООП, але й сприяє створенню середовища, де цінується різноманітність [12].

Згідно з документом «Профіль інклюзивних вчителів», розробленим Європейським агентством з питань особливих освітніх потреб та інклюзивної освіти, інклюзивна компетентність базується на чотирьох основних цінностях:

1. Цінність різноманітності учнів, де різноманітність розглядається як ресурс для збагачення освітнього процесу. Вчителі повинні сприймати відмінності учнів як можливість для розвитку.

2. Підтримка всіх учнів. Учителі мають високі очікування щодо всіх учнів і сприяють їхньому академічному, соціальному та емоційному розвитку через ефективні методи навчання, а саме диференційоване навчання.

3. Співпраця з іншими. Інклюзивна освіта вимагає командної роботи. Учителі співпрацюють з асистентами, батьками, психологами та іншими фахівцями для створення сприятливого середовища.

4. Особистий професійний розвиток. Учителі мають бути відкритими до рефлексії та неперервного навчання, щоб адаптуватися до нових викликів [12].

Ці цінності формують основу для створення інклюзивного освітнього середовища, де кожен учень відчуває себе цінним.

Отже, інклюзивна компетентність педагога – це комплекс знань, умінь, навичок і ціннісних установок, які дозволяють ефективно працювати в інклюзивному освітньому середовищі. Вона включає:

1. Знання: розуміння принципів інклюзивної освіти, нормативно-правової бази, особливостей розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

2. Уміння: здатність адаптувати освітній процес, застосовувати диференційовані підходи, використовувати універсальний дизайн у навчанні.

3. Цінності: толерантність, повага до різноманітності, готовність до співпраці з учнями, батьками та іншими фахівцями.

4. Практичні навички: організація інклюзивного середовища, створення індивідуальних освітніх траєкторій, співпраця з асистентами вчителя та іншими спеціалістами.

Формування інклюзивної компетентності педагогів в Україні стикається з низкою викликів, які потребують системного підходу до їхнього вирішення.

Для подолання цих викликів пропонуємо низку стратегій, спрямованих на розвиток професійних і практичних навичок педагогів. Наведена нижче таблиця поєднує виклики, їхні описи, відповідні стратегії, підстратегії та очікувані результати від упровадження цих стратегій (табл. 1).

Виклики, їхні описи, стратегії, підстратегії та очікувані результати

№	Виклик	Опис виклику	Стратегія	Підстратегії	Очікувані результати
1.	Недостатній рівень підготовки педагогів	Багато вчителів не мають достатніх знань про інклюзивну освіту через обмежений доступ до якісних програм професійного розвитку.	Професійна підготовка та підвищення кваліфікації	Інтеграція інклюзивної освіти в програми педагогічних вишів. Організація курсів підвищення кваліфікації (онлайн і офлайн). Менторські програми для новачків. Міжнародні програми обміну досвідом.	Підвищення рівня знань і навичок учителів, готовність до роботи в інклюзивних класах, зростання кількості сертифікованих педагогів.
2.	Стереотипи та упередження	Застарілі уявлення про можливості дітей з ООП серед педагогів і суспільства ускладнюють впровадження інклюзії.	Зміна суспільних установок	1. Просвітницькі кампанії в ЗМІ та соціальних мережах. 2. Формування культури поваги до різноманітності через шкільні програми. 3. Тренінги з подолання стереотипів для педагогів. 4. Залучення громадських організацій.	Зменшення упереджень, підвищення рівня толерантності в суспільстві, зростання підтримки інклюзивної освіти.
3.	Ресурсні обмеження	Не всі школи мають необхідне матеріально-технічне забезпечення, асистентів учителів чи доступ до спеціалізованих фахівців.	Створення ресурсної бази	Розробка методичних рекомендацій і посібників. Забезпечення шкіл спеціалізованим обладнанням (сенсорні кімнати, адаптивні засоби). Підготовка та залучення асистентів учителів. Створення онлайн-бібліотеки ресурсів.	Покращення матеріально-технічної бази шкіл, доступність методичних матеріалів, підвищення якості інклюзивного навчання.
4.	Перевантаженість учителів	Велике адміністративне та навчальне навантаження залишає мало часу для самоосвіти та професійного розвитку.	Практичний досвід	Стажування в інклюзивних школах. Обмін досвідом через професійні спільноти. Упровадження модульних курсів самоосвіти. Зменшення адміністративного навантаження.	Збільшення практичних навичок учителів, ефективніше використання часу, зростання мотивації до професійного розвитку.
5.	Недостатня міждисциплінарна співпраця	Обмежена взаємодія між учителями, асистентами, психологами та батьками ускладнює створення ефективного інклюзивного середовища.	Розвиток міждисциплінарної співпраці	Формування команд із учителів, асистентів, психологів і батьків. Проведення тренінгів для батьків. Упровадження регулярних міждисциплінарних зустрічей. Використання цифрових платформ для координації.	Покращення співпраці між усіма учасниками освітнього процесу, створення індивідуальних планів розвитку учнів, підвищення ефективності інклюзії.
6.	Низька мотивація педагогів	Відсутність стимулів для роботи в інклюзивних класах, низька заробітна плата та брак визнання знижують інтерес до професійного розвитку.	Мотивація та підтримка педагогів	Упровадження системи фінансових і нефінансових заохочень. Організація конкурсів і нагород для інклюзивних педагогів. Психологічна підтримка вчителів. Створення кар'єрних можливостей.	Підвищення мотивації педагогів, зростання їхньої зацікавленості в інклюзивній освіті, зниження професійного вигорання.

Недостатній рівень підготовки педагогів вирішується через системне навчання, що охоплює як освіту в педагогічних вишах, так і регулярні курси підвищення кваліфікації. Менторські програми та міжнародний обмін досвідом додають практичної цінності.

Стереотипи та упередження долаються через широкі просвітницькі кампанії, що включають медіа, шкільні програми та тренінги, а також співпрацю з громадськими організаціями для формування культури поваги.

Ресурсні обмеження потребують створення доступних методичних матеріалів, забезпечення шкіл обладнанням і залучення асистентів учителів. Онлайн-бібліотеки ресурсів сприяють доступності знань.

Перевантаженість учителів частково вирішується через організацію стажувань, професійних спільнот і модульних курсів, які дозволяють учителям навчатися у зручний час. Зменшення адміністративного навантаження також є важливим.

Недостатня міждисциплінарна співпраця долається через створення команд, регулярні зустрічі та використання цифрових платформ для координації зусиль учителів, асистентів, психологів і батьків.

Низька мотивація педагогів вирішується через фінансові та нефінансові стимули, конкурси, психологічну підтримку

та створення кар'єрних перспектив, що сприяє зниженню вигорання та підвищенню зацікавленості.

Табл. 1 демонструє комплексний підхід до вирішення викликів, дозволяє чітко побачити взаємозв'язок між проблемами та їх вирішенням. Подолання викликів, як-от: недостатня підготовка, стереотипи, ресурсні обмеження, перевантаженість, слабка міждисциплінарна співпраця та низька мотивація, через запропоновані стратегії сприятиме створенню якісного інклюзивного освітнього середовища.

Висновки. Інклюзивна компетентність є обов'язковим складником професійної компетентності педагога. Вона дає можливість розуміти та враховувати особливості дітей із різними потребами, створювати доступне та комфортне середовище для всіх учасників освітнього процесу. Формування інклюзивної компетентності педагогів є невід'ємною частиною реалізації концепції НУШ. Учителі, які володіють інклюзивною компетентністю, стануть основою для побудови школи, де кожна дитина відчуває себе цінною та має можливість реалізувати свій потенціал.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в пошуку дієвих механізмів та умов, які сприятимуть формуванню інклюзивної компетентності у майбутніх педагогів.

Список використаних джерел

1. Бариш О. Розвиток і перспективи інклюзивної освіти в Україні. *Дидаскал*. 2019. № 19. С. 102–104. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/13957> (дата звернення: 15.06.2025).
2. Демченко І. Концепція підготовки майбутнього вчителя до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. 2017. № 4. С. 172–177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2017_4_34 (дата звернення: 15.06.2025).
3. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзія: покроково для педагогів : навч.-метод. посіб. Київ, 2023. 232 с.
4. Крилошанська Л., Ундір В. Проблеми та перспективи розвитку інклюзивної освіти в Україні. *Ефективність державного управління*. 2023. № 66. С. 70–80. URL: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.66.2021.233450> (дата звернення: 15.06.2025).
5. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : КОНВІ ПРИНТ, 2021. 384 с. DOI: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua> (дата звернення: 15.06.2025).
6. Ночовка В. Організація інклюзивного навчання у школі. Київ : Шкільний світ, 2014. 128 с.
7. Освіта: Вплив війни в Україні (травень 2022 р.) URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/education-impact-war-ukraine-may-2022> (дата звернення: 15.06.2025).
8. Педагогічна майстерність : підручник / за ред. І. А. Зязюна. Київ : Вища школа, 2004. 422 с.
9. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 15.06.2025).
10. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 15.06.2025).
11. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> (дата звернення: 15.06.2025).
12. Профіль інклюзивних вчителів. *Європейське агентство з питань особливих освітніх потреб та інклюзивної освіти*. URL: <https://www.european-agency.org/sites/default/files/Profile-of-Inclusive-Teachers.pdf> (дата звернення: 15.06.2025).
13. Софій Н. З. Підготовка педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2016. Вип. 11. С. 170–175. URL: (дата звернення: 15.06.2025).
14. Товстоган В., Цегельник Т., Шевченко А. Інклюзивна компетентність педагога як запорука якості організації освітнього процесу. *Молодь і ринок*. 2024. № 10 (230). С. 61–65. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.314180> (дата звернення: 15.06.2025).
15. Удич З. І. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. Тернопіль : КІЦ «ПРИНТ-ОФІС», 2015. 378 с.
16. Фіголь Н. А. Інклюзивна компетентність педагога: теоретичний аспект. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2020. Вип. 77. С. 199–202. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/33347> (дата звернення: 15.06.2025).

References

1. Barysh, O. (2019). Rozvytok i perspektyvy inklyuzyvnoyi osvity v Ukraini [Development and prospects of inclusive education in Ukraine]. *Dydaskal [Dedaskal]*, 19, 102-104. Retrieved from <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/13957> [in Ukrainian].
2. Demchenko, I. (2017). Kontseptsia pidhotovky maibutnoho vchytelia do profesiinoi diialnosti v umovakh inklyuzyvnoi osvity [The concept of preparing the future teacher for professional activity in an inclusive education]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho [Scientific Bulletin of Nikolaev National University named after V.O. Sukhomlynsky]*, 4, 172-177. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2017_4_34 [in Ukrainian].
3. Kolupaeva, A. A., & Taranchenko, A. N. (2023). *Inklyuziya: pokrokovy dlya pedagogiv [Inclusion: step by step for teachers]: navchalno-metodichniy posibnik*. Kyiv [in Ukrainian].

4. Kryloshanska, L., & Undir, V. (2023). Problemi ta perspektivi rozvitu inklyuzivnoyi osviti v Ukrayini [Problems and prospects for the development of inclusive education in Ukraine]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia [Efficiency of public administration]*, 66, 70-80. Retrieved from <https://doi.org/10.33990/2070-4011.66.2021.233450> [in Ukrainian].
5. Kremin, V. G. (Ed.). (2021). *Nacionalna dopovid pro stan i perspektivi rozvitu osviti v Ukrayini [National report on the state and prospects of education in Ukraine]*. Kyiv: CONVI PRINT. DOI: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua> [in Ukrainian].
6. Nochovka, V. (2014). *Organizaciya inklyuzivnogo navchannya u shkoli [Organization of inclusive education at school]*. Kyiv: Shkilnyi svit [in Ukrainian].
7. *Osvita: Vpliv viiny v Ukrayini (traven 2022 r.) [Education: Impact of the War in Ukraine (May 2022)]*. Retrieved from <https://reliefweb.int/report/ukraine/education-impact-war-ukraine-may-2022> [in Ukrainian].
8. Zyazyun, I. A. (Ed.). (2004). *Pedagogichna maisternist [Pedagogical skill]: pidruchnik*. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
9. *Pro vishu osvitu [On Higher Education]: Zakon Ukrayini vid 01.07.2014 № 1556-VII. Ofitsiyni vebportal parlamentu Ukrainy [Official webportal of the Parliament of Ukraine]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].
10. *Pro osvitu [On Education]: Zakon Ukrayini vid 05.09.2017 № 2145-VIII. Ofitsiyni vebportal parlamentu Ukrainy [Official webportal of the Parliament of Ukraine]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
11. *Profesinii standart «Vchitel zakladu zagalnoyi serednoyi osviti» [Professional standard "Teacher of the institution of general secondary education"]*: Nakaz Ministerstva osviti i nauki Ukrayini vid 29.08.2024 № 1225. Retrieved from <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchitel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> [in Ukrainian].
12. *Profil inklyuzivnih vchiteliv [Profile of inclusive teachers]*. *Yevropeiske ahentstvo z pytan osoblyvykh osvitnikh potreb ta inkliuzyvnoi osviti [European Agency for Special Educational Needs and Inclusive Education]*. Retrieved from <https://www.european-agency.org/sites/default/files/Profile-of-Inclusive-Teachers.pdf> [in Ukrainian].
13. Sofiy, N. Z. (2016). *Pidgotovka pedagogiv do roboti v inklyuzivnomu svitnomu seredovishi [Training teachers to work in an inclusive educational environment]*. *Osvita osib z osoblyvymi potrebamy: shliakhy rozbudovy [Education of persons with special needs: ways of development]*, 11, 170-175. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooop_2016_11_29 [in Ukrainian].
14. Tovstogan, V., Tsegelnik, T., & Shevchenko, A. (2024). *Inklyuzivna kompetentnist pedagoga yak zaporuka yakosti organizatsiyi osvitnogo procesu [Inclusive competence of the teacher as a guarantee of the quality of the organization of the educational process]*. *Molod i rynek [Youth and the market]*, 10 (230), 61-65. Retrieved from <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.314180> [in Ukrainian].
15. Udych, Z. I. (2015). *Osnovi inklyuzivnoyi osviti [Fundamentals of Inclusive Education]: navchalno-metodichni posibnik*. Ternopil: KIC "PRINT-OFFICE" [in Ukrainian].
16. Figol, N. A. (2020). *Inklyuzivna kompetentnist pedahoha: teoretychnyi aspekt [Inclusive teacher competence: theoretical aspect]*. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 5. Pedagogichni nauky: realii ta perspektivy [Scientific journal of the National Polytechnic University named after M. P. Dragomanov. Series 5. Pedagogical Sciences: Realities and Prospects]*, 77. Retrieved from <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/33347/Fihol.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 05.08.2025